

POPULATION AGE IN BULGARIA - TRENDS AND POLICIES

Abstract: Data from the National Statistical Institute show that the population of Bulgaria continues to age and shrink. In 2018, people aged 65 and over accounted for 21.3 % of people in the country, with the process of aging being more pronounced among women than men. The aging process is taking place in both villages and cities. The average age of urban population in 2018 is 42.8 years and in rural areas 46.4 years.

Author information:

Veselina Radeva Ivanova

Lecturer, PhD

Department of Social and Special Pedagogy

Faculty of Education Konstantin Preslavsky –

University of Shumen

✉ v.ivanova@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

aging, life expectancy, policies

Посрещането на демографските предизвикателства се нарежда сред основните политически приоритети на Европейския съюз. Демографските промени в Европейския съюз се изразяват в трайна тенденция за промяна на възрастовата структура на населението, водеща до увеличаване на относителния дял на възрастното население, което като резултат предполага цялостно застаряване на населението [8].

Демографското предизвикателство, пред което е изправена не само България, но и европейските страни през последните години е застаряването на населението.

Процесът на застаряване е глобален феномен. Степента на застаряване в различните региони и държави е различна. Застаряването на населението е актуален проблем, който намира отражение и върху социално-осигурителната система. В резултат на застаряването на населението очертава се тенденция към промяна във възрастовата структура на населението.

Наблюдават се негативни демографски тенденции, които се изразяват в силно влияние върху социалните системи. В много документи, напр. в Актуализирана стратегия за демографско развитие са предприети мерки за ограничаване на негативните демографски тенденции от застаряването на населението като акцента е поставен върху целенасочени действия за удължаване на трудовия живот на населението в пред-пензионна възраст [5].

Негативна тенденция в развитието на демографските процеси в България, която се наблюдава в продължение на две десетилетия е значителни промени във възрастовата структура на населението, което от своя страна води до задълбочаване на процеса на остаряване на населението, т.е. намаляване на делът на подрастващото население и увеличаване на делът на възрастното население. Негативните последици в икономическия и социалния живот на страната ни са резултат от застаряването на населението. Важно значение придобива изучаването на състоянието и тенденциите в развитието на поколенията на възрастните и придружаващите ги социални и личностни проблеми [9].

Настъпилите през последното десетилетие демографски и социално-икономически проблеми в РБългария са в резултат на ниската раждаемост, застаряване на населението, ролята на международната миграция, промените в брака и раждаемостта, абортите и разводите. Всички те са характеристика на социалната и демографска ситуация в страната. Процесът на застаряване на населението се наблюдава в страните, които се намират в напреднал стадий на демографски преход. Застаряването на населението влияе върху заетостта и структурата на работната сила, която включва и тази на пенсионерите, здравето и здравното обслужване, стандарта на живот на старите хора.

През различните периоди в данните от демографската статистика се наблюдават различия във възрастовата структура на населението като се наблюдава засилен процес на демографско застаряване, който се изразява в намаляване на броя на населението под 18 години [4].

Данните на Националния статистически институт показват, че се установява остаряване на населението, като относителния дял на жените на 65 и повече години е значително по-голям от този на мъжете от същата възрастова група. Този факт се дължи на по-високата смъртност при мъжете след определена възрастова граница.

По данни на Световната банка България е изправена пред интензивен спад на населението в трудоспособна възраст, което означава, че все по-малко българи ще могат да подпомагат категорията население в над трудоспособна възраст. В резултат на протичащите демографски промени България е изправена пред редица предизвикателства. Според прогнозните очаквания на Световната банка към 2050 г. страната ще се изправи пред големия си спад на население в трудоспособна възраст и един на всеки трима ще бъде на възраст над 65 години и един на всеки двама в трудоспособна възраст. Ще се засили необходимостта от прилагане на реформи, които да помогнат на страна да предотврати предизвикателствата на утрешния ден, тъй като все повече работещи ще навлизат в категорията над трудоспособна възраст и все по-малко българи ще ги заместват.

Според публикувания доклад на Световната банка *„Смекчаване на икономическото въздействие на застаряването на населението: Възможни варианти за България“*, важен фактор, който определя нивото на доходите на една страна е броят на населението в трудоспособна възраст, което води до свиване на работната сила в България, наблюдава се слаб растеж, както и по-нисък стандарт на живот на населението в над трудоспособна възраст в страната.

Предприемането на реформи и действия в ключови области ще доведат до значително намаляване на въздействието от демографските промени и ще подпомогнат страната ни да осигури грижа както за младите, така и за възрастните хора. Налице са редица възможности за успешно намаляване на въздействието от демографското предизвикателство, ако обаче се предприемат стратегически мерки и действия в тази посока [14].

Старенето на населението включва както увеличаване на дела на възрастните хора, така и намаляването на дела на младите поколения. Обществата, отделните индивиди и техните икономики функционират в един нов свят. Това е една нова задача и в политиката на България. В центъра на всяка една политики водеща роля има човекът и неговото развитие. Основният смисъл, който се цели чрез политиките е благоденствието на човека. Ниското икономическо благосъстояние поставя изискване за разработване на стратегически документи на национално ниво. Акцентът не е само върху благосъстоянието на населението, а е и върху възможностите

чрез въвеждане на политики да се съдейства за неговото нарастване. Така остаряването на населението в България ще се превърне във възможност [7].

По данни на Националния статистически институт населението в България продължава да намалява и застарява, намалява и общата раждаемост, намалява и броят на починалите лица и общата смъртност, а средната продължителност на живота остава непроменена. Процесът на остаряване сред жените е по-силно изразен, отколкото сред мъжете.

Данните от статистика през 2001 г. сочат, че населението в България е 7 891 095 души, а към края на 2018 г. то наброява 7 000 039 души, което е 1.4 % от населението на Европейския съюз, т.е. за последните 17 години е отчетено намаляване на населението с 891 056 души.

Делът на населението на възраст 65 и повече години през 2001 г. е 1 335 515 души, което е 16.9 процентни пункта от населението в страната. Процесът на застаряване на населението продължава като в края на 2018 г. Националния статистически институт отчита данни за лицата на 65 и повече навършени години – 1 493 119 души, което е 21.3 % от населението на страната.

Според Националния статистически институт процентното съотношение на мъжете и жените на възраст на 65 и повече години за 2001 г. е 14.7% : 19.1%, като за 2018 г. се наблюдава повишаване, 17.7 % за мъжете към 24.8 % за жените.

Различия се отчитат и при категориите градско и селско население. Ситуацията в градовете и селата е следната: през 2001 г. броят на населението на 65 и повече навършени години в градовете е 727 952 души, или 13.3 %, а в селата 607 563 души, което е със значително по-голям процент – 25.1 %, а за 2018 г. броят на населението на 65 и повече навършени години в градовете е 996 973 души, или 19.3 %, а в селата 496 146 души – 27.0 %, т.е. наблюдава се силно изразен процес на застаряване сред жените, отколкото сред мъжете.

По данни на текущата демографска статистика се наблюдават регионални различия, които са резултат от процеса на застаряване на населението. В регионален аспект през 2018 г. с най-висок дял на населението на 65 и повече навършени години са областите Видин (29.6 %), Габрово (28.6 %), Кюстендил (27.3 %), Ловеч (26.8 %), Монтана (26.3 %) и Плевен (26.0 %).

Относителният дял за 2018 г. на населението на 65 и повече навършени години общо за ЕС-28 е 19.7 %, като с най-висок дял е Италия (22.6 %), Гърция (21.8 %) и Португалия (21.5%).

Миграцията на населението от младото поколение от селата към градовете довежда да значително увеличение на относителния дял на възрастното население в селата. Към 31.12.2018 г. ситуацията е сходна – 19.3 % населението е в градовете и значително по-високи стойности в селата - 27.0 %. Наблюдава се повсеместен характер на застаряването на населението в България като има известни различия в отделните административно-териториални единици. През периода 2001 и 2018 г. във всичките 28 области на страната се наблюдава увеличение на относителния дял на населението на 65 и повече години (виж Таблица 1).

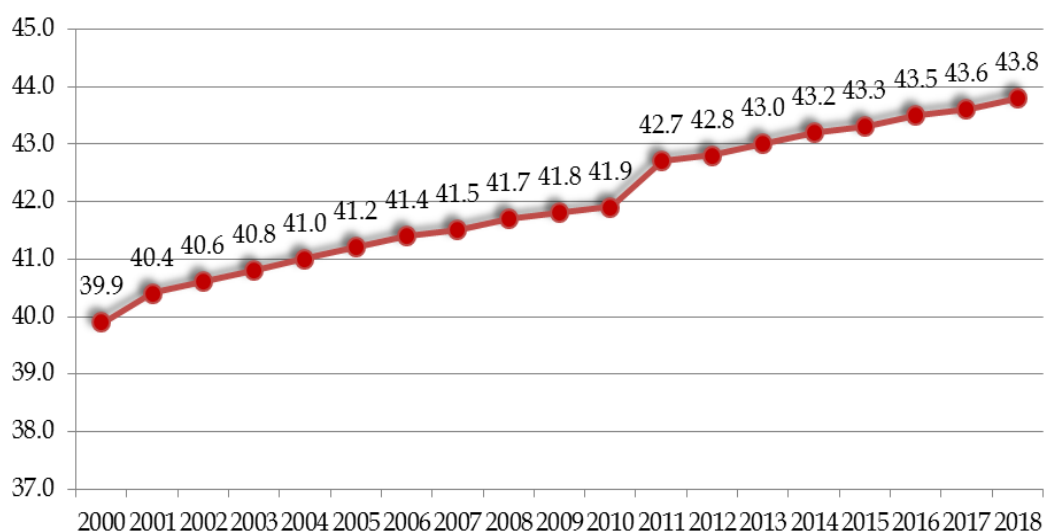
Таблица 1

Брой на населението по области и население на 65 и повече години
през 2001, 2011 и 2018 г.

№	области	2001			2011			2018		
		брой на населението в областта	население на 65 и повече	%	брой на населението в областта	население на 65 и повече	%	брой на населението в областта	население на 65 и повече	%
1	Благоевград	339 790	45 608	13,4	322 025	52 652	16,4	305 123	58 927	19,3
2	Бургас	422 458	63 474	15,0	414 947	68 158	16,4	410 331	80 130	19,5
3	Варна	461 174	66 548	14,4	474 344	77 745	16,4	471 252	88 992	18,9
4	Велико Търново	291 121	54 669	18,8	256 279	52 729	20,6	235 708	55 435	23,5
5	Видин	128 050	31 024	24,2	99 481	25 774	25,9	84 865	25 148	29,6
6	Враца	223 358	44 209	19,8	184 662	39 237	21,2	162 549	39 293	24,2
7	Габрово	142 850	28 929	20,3	121 389	29 736	24,5	108 404	31 041	28,6
8	Добрич	213 325	31 946	15,0	188 088	34 509	18,3	173 831	38 213	22,0
9	Кърджали	163 341	21 736	13,3	152 009	26 060	17,1	152 873	30 666	20,1
10	Кюстендил	160 702	32 301	20,1	134 990	31 650	23,4	119 041	32 482	27,3
11	Ловеч	167 931	35 251	21,0	139 609	33 242	23,8	124 873	33 513	26,8
12	Монтана	179 741	40 879	22,7	145 984	34 775	23,8	129 637	34 033	26,3
13	Пазарджик	308 719	46 490	15,1	273 803	49 292	18,0	255 479	52 523	20,6
14	Перник	148 251	29 681	20,0	131 987	29 520	22,4	120 880	30 444	25,2
15	Плевен	325 531	65 572	20,1	266 865	60 888	22,8	240 380	62 561	26,0
16	Пловдив	714 779	120 058	16,8	680 884	129 894	19,1	668 334	139 057	20,8
17	Разград	144 818	21 187	14,6	123 600	22 243	18,0	112 229	24 237	21,6
18	Русе	266 894	46 995	17,6	233 767	48 354	20,7	218 556	50 983	23,3
19	Силистра	140 784	21 763	15,5	118 433	24 107	20,4	109 271	26 234	24,0
20	Сливен	217 226	32 474	14,9	196 712	33 898	17,2	186 495	36 885	19,8
21	Смолян	138 802	18 681	13,5	120 456	21 821	18,1	105 421	25 106	23,8
22	София	270 459	51 999	19,2	245 616	50 819	20,7	229 041	53 797	23,5
23	София (столица)	1 178 579	182 493	15,5	1 296 615	205 599	15,9	1 328 120	231 939	17,5
24	Стара Загора	368 771	64 502	17,5	331 135	65 869	19,9	316 356	70 489	22,3
25	Търговище	140 860	23 170	16,4	119 865	22 633	18,9	111 597	23 894	21,4
26	Хасково	275 183	52 911	19,2	243 955	49 953	20,5	228 141	51 573	22,6
27	Шумен	203 383	31 394	15,4	179 668	32 245	17,9	172 355	36 883	21,4
28	Ямбол	154 215	29 571	19,2	130 056	27 677	21,3	118 897	28 641	24,1
	Общо за страната	7 891 095	1 335 515	16,9	7 327 224	1 381 079	18,8	7 000 039	1 493 119	21,3

Източник: НСИ

По данни на НСИ през периода 2001 и 2018 г. най-голямо увеличение (над 7 процентни пункта) се отчита в 5 области като с най-виска стойност е област Смолян (10.4 %), следвана от област Силистра (8.5 %), област Габрово (8.4 %), област Кюстендил (7.2 %) и област Добрич и Разград (7.0 %). Процесът на застаряване на населението има повсеместен характер и той се наблюдава в 16 от областите в страната, при които дялът на населението на 65 и повече години се е увеличил за периода 2011 – 2018 г. от 4.5 % на 7.0 %. Най-благоприятна е ситуацията в 6 от областите като за периода 2001 – 2018 г. област Враца отчита промяна с 4.4 %, област София – 4.3 %, област Пловдив – 4.0%, за област Монтана – 3.5 %, област Хасково – 3.4 % и София (столица) – 2.0 %.

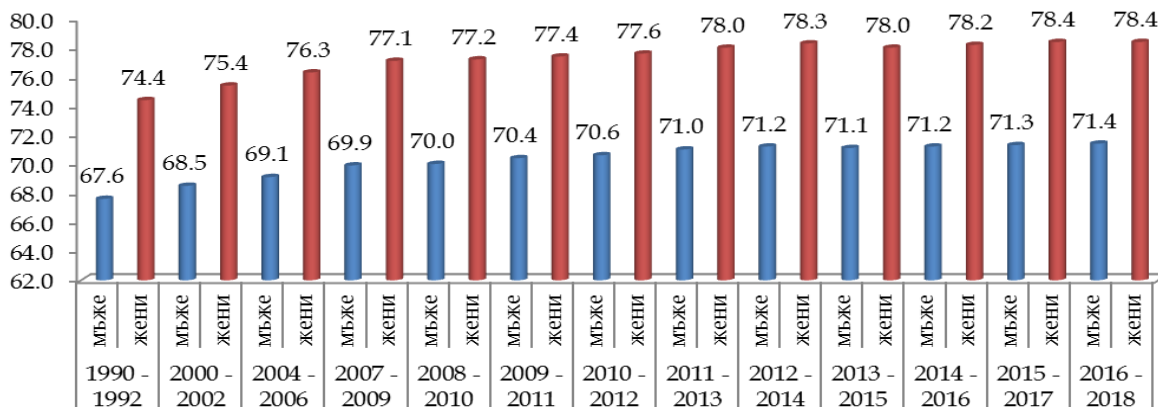
Фигура 1

Средна възраст на населението за периода 2000 – 2018 г.

Източник: НСИ

Най-ниската стойност отчетена за периода 2001 – 2018 г. е в София (столица) – 2.0 процентни пункта и тя е резултат от по-добрия репродуктивен потенциал и потока на младо трудоспособно население, което мигрира от други части на страната. В резултат на изследваните данни се отчита тенденция на застаряване на населението, което води до промени в възрастовата структура на населението – разпределението на населението, под, в и над трудоспособна възраст, което води и до повишаване на средната възраст на населението.

В резултат на застаряване на населението се променя и средната възраст на населението, която от 40.4 години през 2001 г. нараства с 3.4 години и в края на 2018 г. тя е 43.8 години. Процесът на застаряване на населението се проявява както в селата, така и в градовете. По данни на НСИ в края на 2011 г. в градовете тя е 41.5 години, а в селата – 45.8 години, в сравнение с 2018 г. в градовете средната възраст на населението е 42.8 години, а в селата – 46.4 години.

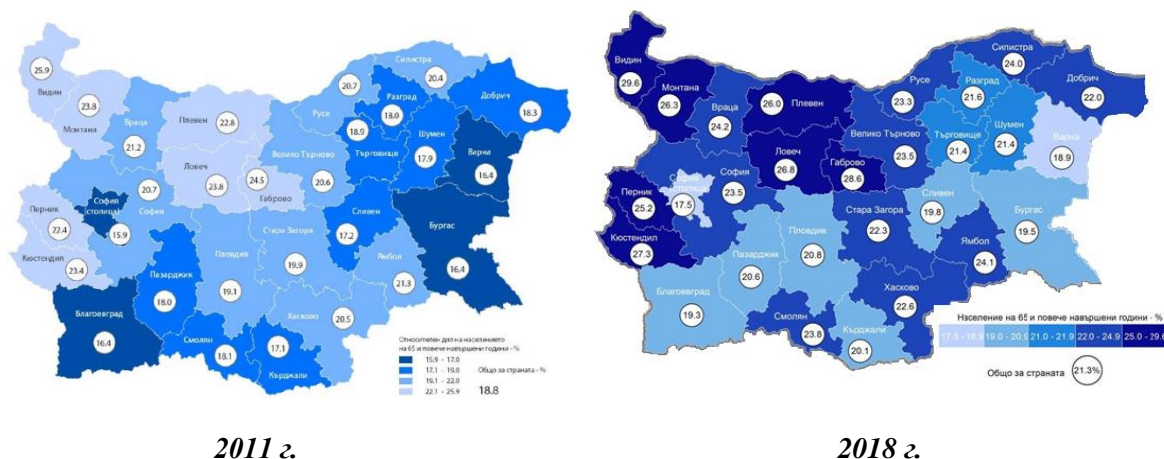

Фигура 2

Средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

Източник: НСИ

Средната продължителност на живота е статистически очаквания период от време, който остава на даден организъм до смъртта му в определен момент. Най-често продължителността на живота се изчислява от началото на биологичния му живот. Следователно при хората се изчислява очаквана средна продължителност на живота от неговото раждане. При сравнение на периодите 2000 – 2002 г. и 2016 – 2018 г. средната продължителност на живота е нарастнала при мъжете с 3.2 години, а при жените с 3 години. При направено сравнение между категории мъже и жени през периода 2016 – 2018 г. се наблюдава разлика в средната продължителност на живота, жените живеят със 7 години повече от мъжете.

Фигура 3

Относителен дял на население на 65 и повече години по области към 31.12.2011 г. и 31.12.2018 г.

Източник: НСИ

От всичките 28 области на България в 20 относителният дял на възрастното население е над средната стойност за страната, която за 2018 г. е 21.3 %. С най-ниски отчетени стойности са София (столица) (17.5 %), област Варна (18.9 %), област Благоевград (19.3 %), област Бургас (19.5 %) и област Сливен (19.8 %).

Поддържането на ниския процент на населението на 65 и повече години в областите София (столица) и Варна е резултат миграцията на младо трудоспособно население. Миграциите на населението се отразяват негативно върху възрастовата структура на населението, което води до преразпределение на населението в различните области.

Статистика показва, че за последните 17 години областите в страната, които привличат най-много заселници са София (столица), Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора, а за останалите 23 области през периода 2001 – 2018 г. се отчита различен отрицателен миграционен прираст. Отчетеният отрицателен миграционен прираст е резултат от изселването на младото население, което напуска селата и малките градове в търсене на по-добър живот, т.е. на по-добра трудова реализация и по-добро образование. Във връзка с по-доброто образование, *Алиндер-Исмаилова* сочи, че „образователната среда трябва да предоставя възможности за формиране на ценности и навици у младите хора“ и че „социално-икономически условия определят необходимостта от осигуряване на оптимални условия за реализация на обучението през целия живот“ [1].

Таблица 2

Население под, в и над трудоспособна възраст по пол, общо за страната, през 2000, 2011 и 2018 г.

година	2000		2011		2018	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
под трудоспособна възраст	704 023	669 319	537 514	507 396	548 650	518 462
в трудоспособна възраст	2 492 181	2 255 969	2 375 182	2 147 587	2 206 463	1 994 446
над трудоспособна възраст	771 219	1 256 757	654 071	1 105 474	640 588	1 091 430

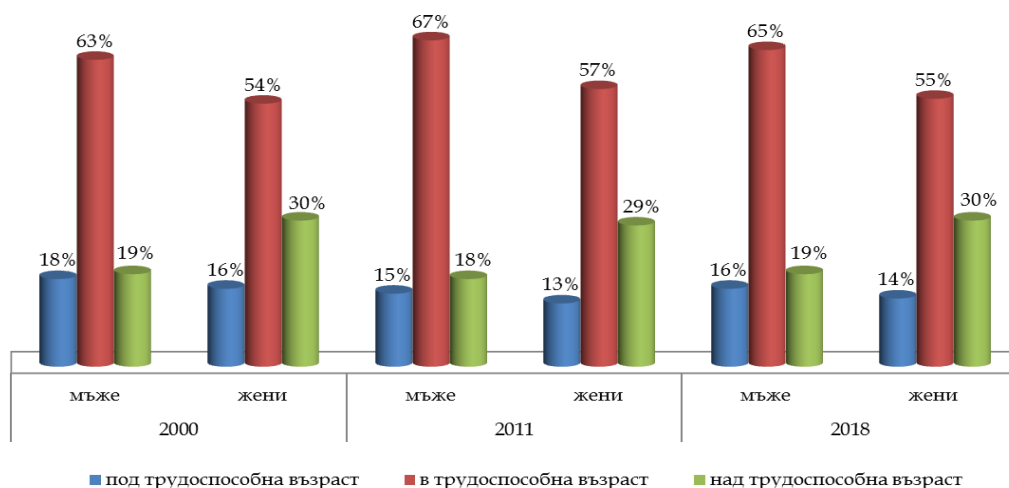
Източник: НСИ

* *Забележка:*

Трудоспособната възраст през 2000: жени от 16 до 55 години и 6 месеца и мъже от 16 до 60 години и 6 месеца.

Трудоспособната възраст през 2011: жени от 16 до 60 години и и мъже от 16 до 63 години.

Трудоспособната възраст през 2018: жени от 16 до 61 години и 2 месеца и мъже от 16 до 64 години и 1 месец.

Фигура 4

Относителен дял на населението под, в и над трудоспособна възраст по пол, общо за страната, за периода 2000 – 2018 г., в %

Източник: НСИ

При направен анализ на възрастовата структура на населението се наблюдава трайна тенденция на намаляване на лицата в под трудоспособна възраст през 2001 г. лицата в тази категория са били 1 373 342 души, а през 2018 г. – 1 067 112 души, което е с 306 230 души по-малко. Подобна тенденция се наблюдава и при населението в над трудоспособна възраст, където през 2001 г. техният брой е бил 2 027 976 души, а през 2018 г. – 1 732 018 души, което е с 295 958 души по-малко. В тази категория това се дължи на естественото движение на населението (смъртността) и на изключването на част от категорията поради законова промяна на възрастовата граница за пенсиониране и отнасянето им към трудоспособното население.

В края на 2000 г. населението в трудоспособна възраст е 4 748 150 души, или 58 % от общото население на страната. 18 години по-късно ситуацията е следната, в края на 2018 г. населението в трудоспособна възраст е 4 200 909 души, или 60 % от общото население на страната и в сравнение с 2000 г. то е намаляло с 547 241 души.

Повишаването на средната възраст е резултат от застаряване на населението, която от 40.4 години през 2001 г. нараства до 43.8 години в края на 2018 г. Процесът на застаряване на населението се наблюдава както в градовете, така и в селата, като в градовете средната възраст на населението е 42.8 години, а в селата 46.4 години. Застаряването на населението води до промени във възрастовата структура – под, в и над трудоспособна възраст. Влияние върху съвкупностите на населението в и над трудоспособна възраст оказва не само застаряването на населението, но и промените в законодателството при определяне на границите на възрастта за пенсиониране.

Възрастовите граници на трудоспособната възраст в България за 2018 г. са до навършване на 61 години и 2 месеца за жените и 64 години и 1 месец за мъжете, а за 2019 г., са: 61 години и 4 месеца за жените и 64 години и 2 месеца за мъжете.

По данни на Националния статистически институт към 31.12.2018 г. населението в под трудоспособна възраст е 1 067 112 души, от тях жени – 518 462 души, мъже – 548 650 души; в трудоспособна възраст – 4 200 909 души, от тях жени – 1 994 446 души, мъже – 2 206 463 души и в над трудоспособна възраст – 1 732 018 души, от тях жени – 1 091 430 души, мъже – 640 588 души.

Трайната тенденция на застаряване на населението, която се наблюдава през последните години води до влошаване на структурата на работната сила, което от своя страна оказва влияние върху социално-икономическото състояние на страната ни. Необходимо е да се предприемат целенасочени мерки и дейности, които да активизират икономическия растеж в едно застаряващо общество [5].

Промяната в дела на икономически активното население е една от последиците от застаряването на населението, което води до увеличение на дялът на възрастните работници.

Проблемите до които води остаряването на населението е свързано с намаляващия брой на лицата в трудоспособна възраст за сметка на тези, които се пенсионират. Икономически активното население (работната сила) включва всички заети и безработни лица. Заети са лицата на възраст над 15 г., които са заети в икономиката (полагат труд) или са безработни (предлагат труд). Промените в състава на работната сила водят до промяна на икономическата система на дадена държава и ако тя не вземе мерки на време, то тези процеси могат да доведат до криза в икономиката.

Статистиката през 2018 г. показва, че работната сила на 15 и повече навършени години е 3 326 000 души, или 55.3 % е коефициента на икономическа активност. По пол дела на мъжете е 1 787 000 души, или 61.9 % от икономически активното население, а дялът на жените 1 539 000, което е 49.2 % от икономически активното население.

Икономически активните лица на възраст 15 – 64 навършени години през 2018 г. са 3 239 600 души, или 71.5 % от населението на същата възраст. Броят на заетите лица на възраст 15 – 64 навършени години са 3 068 900 души, като коефициентът на заетост за населението в същата възрастова група е 67.7 %, съответно 71.5 % за мъжете и 63.9 % за жените. Безработните лица през 2018 г. са 173 300 души, от които 101 700 души са мъже и 71 600 души.

В следващите 20 години [7], ефектите от остаряването ще се разделят на групи, които включват: демографски последици; отражение върху работната сила; въздействие върху пенсионните и осигурителни системи.

Демографските последици от остаряването на населението в България протичат с тенденция на намаляване на населението от по-младите групи, което е свързано с процесите на раждаемост и емиграция. Причината за свиването на населението е стареенето на жените във фертилна възраст (15 – 49 г.). Емиграцията като процес трудно би могла да бъде управлявана, като въвеждането на преки административни мерки под каквато и да е форма ще нарушат основните свободи на хората. Процесът на остаряване на населението ще продължи да се задълбочава, което е резултат от намаляването на смъртността на населението.

В резултат на остаряване структурата на населението в трудоспособна възраст намалява за сметка на дела на лицата в над трудоспособна възраст, като се наблюдава остаряване на работната сила. Промяната в структурата на активното население влияе върху нивото на общата икономическа активност [7].

Остаряването на населението влияе върху *осигурителните и пенсионни системи*, чрез промяна в броя и дела на лицата, които внасят осигуровки. Това в България ще доведе до рязко

увеличаване на броя на пенсионерите на 100 осигурени лица (100 осигурени лица/80 пенсионера). Пред пенсионната система стои предизвикателството да намери решение за повишаване на доходите на пенсионерите, където бедността е широко разпространена и тази стабилност да се запази като дългосрочна тенденция [7].

В основата на демографските процеси стои икономическото развитие на обществото, което е свързано не само с нарастване на броя на населението в света, но и неговото застаряване, което е закономерен процес. За постигане на едно добро равнище на благосъстояние на населението е необходимо провеждането на политика (миграционна, демографска, социалноосигурителна и др.) за въздействие върху раждаемостта и миграцията [6].

Демографската политика включва проблеми свързани с демографските процеси: раждаемост, смъртност, брачност, разводимост и миграция на населението. Политиката при тази група демографски проблеми трябва да бъде насочена към намаляване на негативното развитие на демографските процеси и тяхното укрепване. Друга група проблеми, които се включват тук са свързани с възпроизводството на населението или засиленото застаряване на населението и намаляване на броя му в трудоспособна възраст; увеличаващия се брой на неграмотни млади хора особено сред ромската общност; лошо състояние на репродуктивното здраве. Тук е необходима политика, която да гарантира създаването на възможности за изграждане на човешки капитал, който да помогне за социализирането и образоването на нашите деца с цел повишаване качеството на техния живот.

Според *Алиндер-Исмаилова*, специално внимание трябва да се отделя на развитието на основни компетенции при образоването на обучаемите, които ще допринесат за тяхното развитие и независимост и „своеобразието на прехода към информационно общество поставя младите в центъра на обществения интерес и внимание“. Благодарение на информационните технологии добрите практики могат по-лесно да бъдат споделяни [2].

С бързото развитие на информационните технологии, науката и техниката, световна тенденция на пазара на труда е нарастващата потребност от все по-квалифицирани кадри. Мисията на образователната среда е чрез образованието да се осигури необходимия опит, гарантиращ успешно включване в обществото [3].

Процесът на застаряване не е в състояние да бъде спрян чрез демографската политика, но чрез нея може да се помогне на възрастните хора да стареят активно, като им се създадат по-добри възможности и условия на труд [6].

Миграционна политика „В последните години в почти всички страни се наблюдават засилени миграционни процеси“ [3]. За развитие на глоболизиращата световна икономика от изключителна важност е успешното управление и регулиране на миграционните процеси. Неправилното, неефективното управление на миграционните процеси може да създаде до напрежение и експлоатация на нелегални имигранти.

България се намира в етап на масова емиграция, което е един от факторите за демографската криза, т.е. изчерпването на човешкия капитал чрез емиграция, състоящо се предимно от млади квалифицирани и образовани хора, което влошава трудовата ситуация в страната. Необходимо е държавата да предприеме целенасочена политика за ограничаване на емигрантските потоци. Миграцията е ресурс, който в условия на демографска и икономическа криза, при една добре работеща политика в тази посока, може да положително да повлияне на развитието на икономиката [6].

Социалноосигурителна политика по отношение на пенсионното осигуряване е от изключителна важност за осигуряване на по-голяма устойчивост на пенсионните системи, което ще допринесе до по-голяма устойчивост на публичните финанси. Увеличаването на застаряващото население и намаляване на работната сила дела на доходите от труд намалява и решението е повишаване на облагането на доходите от други производствени фактори. Увеличаването на данъците на лицата с високи доходи, което ще доведе до увеличаване на приходите.

Координация на политиките между страните членки в Европейския съюз по отношение на растежа и заетостта, с цел да се избегне нова финансова криза (*Европейска стратегия „Европа 2020 - стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“*).

Към настоящият момент провежданите политики по отношение на процеса на застаряване не са в състояние да го спрат [6].

Процесът на застаряването на населението поражда необходимостта от подобрения във всички области, като приоритетно внимание трябва да бъде насочено към самотните възрастните хора, които живеят в малките населени места. Отчитайки последствията от застаряване на населението е необходимо да се направи реформа в пенсионното осигуряване, в здравеопазването и социалното обслужване.

Застаряването на населението засяга не само България, той е световен проблем и ключовите действия, които трябва да се предприемат на национално и европейско ниво е укрепване на активното стареене, чрез:

1. Създаване на физическа и социална среда, насърчаваща здравето на възрастните хора, промяна на обществените нагласи за изграждане на обществото, в което се уважава и цени здравето на възрастните хора.
2. Насърчаване на доброто здраве и здравословно поведение във всички възрасти, за да се предотврати или забави развитието на хронични заболявания.
3. Минимизиране на последствията от хроничните заболявания посредством ранно откриване и качествени здравни грижи.

До 2050 г. според прогнози на ООН трудовите ресурси на РБългария ще намалеят с до 40 % като се очаква над 30 % от населението на страната да бъде над 65 години, а трудоспособното население 50 %. Ключов фактор за равнището на доходите в страната е делът на работещото население и при една промяна, спад е много вероятно да се отслаби растежа.

Сериозен проблем, на който трябва да се обърне внимание е, че България е страна, която се превръща във водеща по отношение на диспропорции в съотношението между населението в трудоспособна възраст (спад) и застаряващото население (увеличение). Този процес до голяма степен ще пресирикономика на страната ни.

Предизвикателството пред което е поставена България – застаряване на населението изисква предприемането и прилагането на реформи в ключови области сега, които ще предотвратят намаляване на населението и неговото застаряване в бъдеще. В центъра на политиката е човека и неговото благоденствие и акцентът трябва да се насочи към политика по нарастване на населението.

References:

1. **Alinder-Ismailova, E.**, Sotsialni aspekti na interkulturnoto vzaimodeystvie v obrazovatelната sreda, Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski", 146 s., 2019, ISBN 978-619-201-340-0.
2. **Alinder-Ismailova, E.**, Interkulturni kompetentnosti i osobenosti na komunikatsiyata v sferata na vissheto obrazovanie, Sbornik nauchni trudove na studenti i doktoranti ot Pedagogicheskiya fakultet, Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski", 2017, s. 37-46, ISSN 2367-5764.
3. **Alinder-Ismailova, E.**, Interkulturni proekti i vzaimodeystviya v obrazovatelната sreda, Godishnik na Shumenskiya universitet „Episkop Konstantin Preslavski“, t. XXIIID, 35 godini Pedagogicheski fakultet, Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“, Veliko Tarnovo, Izdatelstvo „Faber“, 2019, s. 356-366, ISSN 1314-6769.
4. **Naydenov, K., T. Traykov**, Zastaryavane na naselenieto v Balgariya – tendentsii, osobenosti i regionalni razlichiya, Sbornik dokladi ot nauchna konferentsiya „Geografski aspekti na planiraneto i izpolzvaneto na teritoriyata v usloviyata na globalni promeni“ gr. Varshets, Balgariya, 23.09.2016 g. – 25.09.2016 g., ISBN 978-619-90446-1-2.
5. **Petkova, K.**, Zastaryavaneto na naselenieto i pazara na truda, Demografskite protsesi i rabotnata sila v Balgariya: Dokladi ot provedenata Nauchna konferentsiya "Demografskite protsesi i rabotnata sila v Balgariya " v Sofiya, 27-28 may 2008 g., Tsentar za izsledvane na naselenieto BAN, Akademichno izdatelstvo „prof. Marin Drinov“, Sofiya, 2008, s. 444-456, ISBN 978-954-91728-5-0.
6. **Sabotinova, D.**, Politiki v otgovor na zastaryavane na naselenieto, Godishnik na Burgaski svobodni universitet, Tom XXVII, Izdanie № 1, 2012, s. 115-125, ISSN 1311-221X.
7. **Cherkezova, St.**, Demografski protsesi i ostaryavane na naselenieto – nyakoi izvodi za dalgosrochna grizha, IINCh, BAN, <https://www.president.bg/docs>.
8. **Yankova, M.**, Evropeyski strategicheski dokumenti, nasocheni kam aktivniya zhivot na vazrastnite hora, Sbornik „Aktiven zhivot na vazrastnite hora“. Nauchni razrabotki na prepodavateli, doktoranti i studenti ot katedra "Sotsialni deynosti" na Shumenskiya universitet "Episkop Konstantin Preslavski", Shumen, Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski", 127 s., 2012, s. 5-16, ISBN 978-954-577-659-5.
9. **Naselenieto na Balgariya v nachaloto na XXI vek. Sastoyanie i tendentsii.** Akademichno izdatelstvo „prof. Marin Drinov“, Sofiya, 2011, ISBN 978-954-322-445-6.
10. **Aktualizirana natsionalna strategiya za demografsko razvitie na naselenieto v R Balgariya** (2012 g.-2030 g.), <http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=495>.
11. **Natsionalna kontseptsiya za nasarchavane na aktivniya zhivot na vazrastnite hora v Balgariya** (2012-2030 g.), <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=764>.
12. **Natsionalna strategiya za aktiven zhivot na vazrastnite hora v Balgariya** (2019 - 2030 g.), <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1264>.
13. **Natsionalen statisticheski institut (NSI)**, poseten na 07.11.2019 g., <http://www.nsi.bg/>.
14. **Mitigating the Economic Impact of an Aging Population: Options for Bulgaria**, accessed 8 November 2019, <https://www.worldbank.org/>.